

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Algemene Rekenkamer
T.a.v. de heer drs. P.J. Duisenberg
Postbus 20015
2500 EA DEN HAAG

**Directie Financieel
Economische Zaken**

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Datum

Betreft Bestuurlijke reactie op het Verantwoordingsonderzoek 2023 EZK

Ons kenmerk
FEZ / 52759217

Geachte heer Duisenberg,

Hierbij stuur ik u, mede namens de minister voor Klimaat en Energie en de staatssecretaris Mijnbouw, mijn reactie op de voorlopige uitkomsten van uw Verantwoordingsonderzoek 2023 bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), begrotingshoofdstuk XIII van de rijksbegroting. Met belangstelling heb ik kennis genomen van uw conceptrapport waarin u oordeelt over de financiële informatie en de totstandkoming van de beleids- en bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag en de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Graag reageer ik achtereenvolgens op uw bevindingen en aanbevelingen.

Autorisatiebeheer

U constateert dat het autorisatiebeheer van het financieel systeem dat gebruikt wordt door de dienstonderdelen van EZK en LNV verder is verbeterd en dat er nog enkele resterende verbeterpunten zijn. Er is veel werk verzet de afgelopen jaren om tot deze verbetering te komen. De resterende punten die u ten aanzien van het autorisatiebeheerproces constateert pak ik in gezamenlijkheid met de minister van LNV op waarbij het risicoperspectief een belangrijk uitgangspunt is. Verder geeft u aan dat ten aanzien van de sturing en beheersing de tweedelijnscontroles nog niet helder zijn belegd tussen Compliance, Beheer en Uniformering Autorisatiebeheer EBS (CBU) en/of de decentrale dienstonderdelen. Gedurende 2024 zal mijn departement, samen met het departement van LNV, tot een zienswijze komen om verdere invulling te geven aan de inrichting van de sturing en beheersing. We gaan hierover ook graag in gesprek met u en de Auditdienst Rijk (ADR).

Inkoopbeheer

Uit uw onderzoek leid ik af dat de positieve trend ten aanzien van het inkoopbeheer van 2022 zich doorzet in 2023. Ik onderschrijf het nut van en de noodzaak om de ingeslagen route door te zetten in 2024 en om door te gaan met de inspanningen op de digitalisering van de inkoopketen. Wat ontwikkelingen op inkoopbeheer betreft is er in 2024 een dashboard in gebruik genomen waarin de spendanalyse wordt weergegeven. Dit geeft een actueler beeld en vergemakkelijkt het aangaan van zinvolle gesprekken met opdrachtgevers over de uitgaven door de inzichtelijkheid van brondata. De analyse over objectieve leverancierskeuze is afgelopen jaar sneller afgerond en de verwachting is dat deze dit jaar nog eerder opgeleverd zal worden. Wat beklijft is een positieve trend. Ik zie erop toe dat deze trend zich ook in 2024 zal doorzetten.

Energiemaatregelen TTB en CEK

Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen (TTB)

U constateert dat het onzeker is of de verplichtingen die voortkomen uit de Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen (TTB) voldoen aan de voorwaarden uit de subsidieregeling. Daarbij markeert u 28,6 mln. euro aan verplichtingen als fout, en de resterende verplichtingen als onzeker. Bovendien constateert u dat de Belastingdienst geen ervaring had met het uitvoeren van subsidieregelingen. U beveelt het kabinet daarom aan in de toekomst te wegen of zij niet-fiscale taken door de Belastingdienst uit wil laten voeren.

Met u constateert de minister voor KenE dat de TTB als crisismaatregel tot stand is gekomen. Daarbij is een proces ingericht dat afwijkend is van het Uniform subsidiekader, met als doel om snelle koopkrachtverlichting voor de doelgroep mogelijk te maken. De afweging om, gegeven de acute maatschappelijke opgave, af te wijken in de vormgeving, uitvoering en verantwoording van de TTB is zeer bewust en weloverwogen gemaakt, en is eerder met de Tweede Kamer gedeeld en uitvoerig toegelicht (Kamerstuk 29 023, nr. 415). Het is reeds staand kabinetsbeleid om te wegen of het wenselijk is om nieuwe niet-fiscale taken door de Belastingdienst uit te laten voeren.

Recent is de minister voor KenE ingegaan op specifieke kwesties waarin subsidies foutief zijn toegekend, omdat er het hele jaar sprake was van een vast tarief onder het prijsplafond. Uitgangspunt is dat deze onterecht uitgekeerde bedragen teruggevorderd moeten worden. Voordat een dergelijke stap wordt genomen, dient echter bezien te worden wat hiervan de gevolgen zouden zijn voor met name de bewoners die hierdoor alsnog met terugwerkende kracht een hogere energierekening krijgen, zoals eerder ook is toegelicht (Kamerstuk 29 023, nr. 495).

Subsidieregeling bekostiging plafond energietarieven kleinverbruikers (CEK23)

In 2023 heeft RVO de subsidieregeling CEK23 uitgevoerd. De energieleveranciers hebben maandelijks een subsidievoorschot aangevraagd voor de toepassing van het prijsplafond. De minister voor KenE en ik zijn blij met de constatering van de AR dat het ministerie de (voorschot)aanvragen van de energieleveranciers goed controleert en netjes afhandelt.

Evaluatie CEK23 en TTB

U beveelt aan om de totstandkoming van de TTB en de CEK23 te evalueren, ten behoeve van toekomstige crisismaatregelen. De minister voor KenE is inmiddels begonnen met een inventarisatie van geleerde lessen uit de totstandkoming van de CEK23. Daarbij worden verschillende stakeholders betrokken die een rol hebben gespeeld bij die totstandkoming. Voor de CEK23 geldt dat de subsidie definitief wordt vastgesteld nadat energieleveranciers een eindafrekening hebben ingediend. Met de brutomargetoets wordt voorkomen dat energieleveranciers als gevolg van het prijsplafond meer winst maken dan voorheen, conform de motie Erkens c.s. (Kamerstuk 36200, nr. 137). Bij de TTB zal de Belastingdienst steekproefsgewijs nacontroles uitvoeren. Nadat beide regelingen volledig zijn afgerond, zal een evaluatie worden uitgevoerd naar de totstandkoming van beide regelingen. De minister voor KenE zal de bevindingen van de Algemene Rekenkamer bij die evaluatie betrekken.

Inkoopbeheer Nationaal Coördinator Groningen

Naar aanleiding van uw onderzoek komt u tot de conclusie dat er vervolgstappen zijn gezet in het verbeteren van het inkoopbeheer van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). De staatssecretaris Mijnbouw is verheugd dat u vaststelt dat door NCG in 2023 aangegane contracten veelal voldoen aan de aanbestedingsregels. Met u zijn wij van mening dat de implementatie van de ingezette verbeteringen, waaronder de uitvoering van een navolgbare spendanalyse, dient te worden voortgezet.

Dienstverlening DICTU in relatie tot RvIG

Vorig jaar heeft u de dienstverlening van DICTU aan de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) beoordeeld als aandachtspunt. Een onafhankelijke IT-auditor heeft, naar aanleiding hiervan, over het tweede halfjaar van 2023 een vervolgonderzoek uitgevoerd bij DICTU. De conclusie van de AR, op basis van dit onafhankelijke onderzoek, is dat onzeker is of de gegevens in de BRP-applicatie betrouwbaar zijn.

Los van de constatering en aanbevelingen die u doet naar aanleiding van het uitgevoerde onderzoek is het van belang te onderkennen dat het platform en de applicaties die op het platform draaien eigendom zijn van RvIG. Alle werkzaamheden die DICTU hierop uitvoert, vinden plaats onder directe aansturing van RvIG. DICTU levert alleen de capaciteit. Er is dus geen sprake van uitbesteding van RvIG aan DICTU. In die zin dient de bestuurlijke adressering van de gedane aanbevelingen in de optiek van DICTU te worden gericht aan RvIG. RvIG kan vervolgens met DICTU in overleg treden om opvolging en eventueel prioritering te geven aan de eventueel noodzakelijke acties. Het platform van RvIG waar de BRP-applicatie op draait is een volstrekt geïsoleerd platform zonder enig raakvlak met de andere dienstverlening die DICTU levert.

Klimaatfonds

Naar aanleiding van uw onderzoek naar de uitgaven in 2023 uit de voor het Klimaatfonds gereserveerde middelen beveelt u de minister voor KenE aan om duidelijke bestuurlijke afspraken te maken met de vakdepartementen over de informatievoorziening met betrekking tot deze uitgaven, en daarbij rekening te houden met de toezegging aan het parlement om ook te rapporteren over de effectiviteit. Deze aanbeveling nemen we ter harte bij het verder verbeteren van deze informatievoorziening. Duidelijke bestuurlijke afspraken over de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd over Klimaatfondsuitgaven zijn op detailniveau reeds vastgelegd in het hoofdstuk financiële spelregels van het Meerjarenprogramma Klimaatfonds en daarnaast op hoofdlijnen gebaseerd op de Comptabiliteitswet en de tijdelijke wet Klimaatfonds. Mede op basis van de ervaring met de eerste proeve van jaarverslag van het Klimaatfonds over het jaar 2023 is in lijn met de aanbeveling in de financiële spelregels van het Ontwerp-Meerjarenprogramma 2025 vastgelegd dat departementen met klimaatfondsmiddelen een bijlage bij hun begroting moeten opnemen waarin alle Klimaatfondsuitgaven apart zijn opgenomen en per maatregel wordt ingegaan op de stand van zaken uitvoering en eventuele onderuitputting en belangrijkste resultaten. Op grond van de Comptabiliteitswet zijn departementen verplicht om in hun jaarverslag verantwoording af te leggen over de besteding van alle middelen op hun begroting, waaronder die uit het Klimaatfonds beschikbaar zijn gesteld. In sommige gevallen worden deze uitgaven echter meegenomen in begrotingsposten op een hoger aggregatieniveau. Bij het opstellen van de proeve van jaarverslag van het Klimaatfonds was de afspraak over het opnemen van een bijlage bij de departementale begroting met alle Klimaatfondsuitgaven nog niet gemaakt, waardoor het verzamelen van de benodigde informatie bewerklijker

was. Niettemin biedt de proeve van jaarverslag van het Klimaatfonds over het jaar 2023 een integraal overzicht van alle uitgaven die via het Klimaatfonds lopen bij verschillende departementen. Om de middelen uit het Klimaatfonds goed te kunnen monitoren, hebben deze van het begin af aan een specifiek label gekregen in de financiële systemen.

U merkt op dat onduidelijk is wat de onderuitputting voor de doelstellingen betekent. De onderuitputting hoeft niet direct nadelig te zijn voor het bereiken van de klimaatdoelen. Het betreft veel nieuwe subsidieregelingen die bijdragen aan het vergroten van de investeringszekerheid waardoor partijen zich kunnen voorbereiden op duurzame investeringen. Aanvankelijk kan het lastig zijn om te ramen hoeveel aanvragen die aan de voorwaarden voldoen er de eerste jaren worden verwacht. De effectiviteit van het fonds zal onderwerp zijn in een evaluatie van de instellingswet van het Klimaatfonds in 2026. Individuele regelingen worden daarnaast altijd gemonitord en minimaal eens in de vijf jaar geëvalueerd door het vakdepartement. Het kabinet stuurt daarnaast overkoepelend op het doelbereik middels de Klimaatnota op basis van de cijfers in de jaarlijkse Klimaat en Energieverkenning (KEV) en kan op basis hiervan indien nodig besluiten tot aanvullende maatregelen.

Verdelen schaarse ruimte voor windparken over marktpartijen

U constateert dat de keuze voor het verdeelinstrument vergelijkende toets met financieel bod voor de vergunningverlening van het windenergiegebied Hollandse Kust (west) en de selectie van ecologie en systeemintegratie als belangrijkste rangschikkingscriteria zorgvuldig en navolgbaar zijn onderbouwd en gedeeld met de Tweede Kamer. Ik ben blij met deze conclusie van de Algemene Rekenkamer. Via deze aanpak heeft de minister voor KenE gestuurd op het ontwikkelen en vergaren van kennis over deze publieke belangen, welke randvoorwaardelijk zijn voor de uitrol van windenergie op zee.

De constatering van de Algemene Rekenkamer dat bij de ontwikkeling van windenergie op zee de afweging van belangen op zee op getrapte wijze plaatsvindt is herkenbaar. Namelijk eerst op hoofdlijnen in het Programma Noordzee, waarmee het kabinet de ruimte op de Noordzee verdeelt en onder andere windenergiegebieden aanwijst; en daarna in de kavelbesluiten, waar op detailniveau rekening wordt gehouden met andere belangen bij de vormgeving van een kavel binnen een aangewezen windenergiegebied voor de ontwikkeling van een windpark. Dit getrapte afwegingsproces vloeit voort uit de Omgevingswet en de Wet windenergie op zee. De minister voor KenE neemt, samen met de minister van Infrastructuur en Waterstaat, die verantwoordelijk is voor het Programma Noordzee, uw conclusie ter harte om de belangenafweging voortaan meer expliciet en transparant te maken. Dit zullen we meenemen bij de uitwerking van de Partiele Herziening van het Programma Noordzee en de daaropvolgende stappen van de nadere gebiedsuitwerking en de kavelbesluiten. De Tweede Kamer is over het proces van totstandkoming van de Partiele Herziening en de daarbij spelende belangenafweging geïnformeerd (Kamerstuk 35325, nr. 8). Daarnaast zal de minister voor KenE in de nog te nemen kavelbesluiten hier ook aandacht aan besteden bij de verwoording van de belangenafwegingen.

U constateert verder dat de minister van Financiën en de minister voor KenE geen gestructureerde evaluatie hebben uitgevoerd van de werking van de vergelijkende toets met financieel bod zelf. Na de vergunningsprocedures van Hollandse Kust (west) zijn de inzichten en ervaringen geëvalueerd met markt- en uitvoeringspartijen (RVO en Rijkswaterstaat) in voorbereiding op de volgende

vergunningverleningsprocedure voor windenergie op zee (IJmuiden Ver). Bij de evaluatie van de komende vergunningsprocedures zal ook de minister van Financiën betrokken worden en de Tweede Kamer geïnformeerd worden over de belangrijkste lessen die zijn getrokken uit deze evaluatie.

Tegemoetkoming energiekosten voor mkb'ers (TEK)

U constateert dat er minder gebruik is gemaakt van de TEK dan verwacht en dat een aanzienlijk gedeelte van de bedrijven die TEK-subsidie hebben aangevraagd (een deel van) de tegemoetkoming moeten terugbetalen. Tegelijkertijd noemt u ook dat de regeling niet aansloot bij de behoefte en verwachting van veel ondernemers. Ook blijkt dat de regeling complex was. En dat deze mogelijk niet congruent was met de energiebesparingsplicht die geldt voor bedrijven. Tegelijkertijd oordeelt u dat bij de vormgeving voldoende rekening is gehouden met ervaringen uit het verleden, specifiek de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Ook wordt geadviseerd om een evaluatie uit te voeren naar de TEK. Verder benoemt u dat mijn voorbereidingen voor het opstellen van de regeling zorgvuldig zijn geweest. Niettemin wordt, alles overwegende, geconcludeerd dat het beleid om energie-intensieve mkb-bedrijven te helpen bij de gestegen energiekosten 'matig' was. Ik ben me ervan bewust dat onze ondernemers de afgelopen jaren voor grote uitdagingen staan en hebben gestaan. In korte tijd hebben we een crisisinstrument proberen vorm te geven om de energie-intensieve ondernemers waarbij de nood het hoogst was in verband met de stijgende energieprijzen tijdelijk te ondersteunen. Hieronder ga ik in op de verschillende aandachtspunten en zal ik, voor zover nu al mogelijk is, benoemen hoe ik denk dat de lessen van de TEK in de toekomst ten gunste van de ontwikkeling van nieuwe crisisregelingen gebruikt kunnen worden.

TEK-aanvragen

Zoals u aangeeft ben ik uitgebreid ingegaan op de realisatie en verwachting van het aantal TEK-aanvragen in mijn laatste Kamerbrief van 7 maart jl. (Kamerstuk 32637, nr. 612). Daarin lichtte ik toe dat de energieprijzen uiteindelijk lager uitvielen dan waarmee aanvankelijk rekening werd gehouden. Voor het grootste gedeelte van de energie-intensieve bedrijven betekende dit daarom dat het niet nodig was om ze een subsidie te verstrekken.

Behoeftte ondernemers

Uit uw onderzoek komt naar voren dat sommige bakkers niet voldeden aan de norm voor energie-intensiteit van 7% waardoor ze geen gebruik konden maken van de regeling. Ook blijkt uit de interviews die de AR heeft gehouden met enkele bakkers dat de regeling onvoldoende rekening hield met het feit dat de energieprijzen juist in 2022 hoog waren en niet in 2023, terwijl bij de vaststelling van de hoogte van de tegemoetkoming het uitgangspunt de gemiddelde energieprijzen van dat laatste jaar was.

Ik begrijp beide punten goed, tegelijkertijd is het inherent aan de ontwikkeling van een regeling dat bij de gekozen parameters, zoals de energie-intensiteit en de periode waarover de subsidie wordt berekend, sommige ondernemers niet aan de voorwaarden zullen voldoen of dat de gehanteerde termijn tot een relatief lage verwachte subsidie zal leiden. Bij de vaststelling van de drempels is geprobeerd alleen de bedrijven te helpen die relatief grote energiekosten hebben gemaakt en daarmee extra hard getroffen zouden worden door extreem hoge energiekosten, de zogenoemde energie-intensieve bedrijven. Daarvoor is gekozen, om te borgen dat publieke middelen zo gericht mogelijk besteed zouden worden. Ook was de

regeling uitdrukkelijk tijdelijk van aard zodat het voor bedrijven bleef lonen om te verduurzamen en energie te besparen.

Ons kenmerk
FEZ / 52759217

Het klopt dat de energieprijzen in 2022 veel hoger waren dan in 2023 en dat ondernemers meer zouden hebben gehad aan een compensatie over die extra zware maanden. Dat was echter niet de insteek van de regeling. Met de TEK-regeling wilde ik energie-intensieve ondernemers helpen die zwaar getroffen zouden worden door een langere periode van energieprijsstijging. Ondernemers moeten in ieder geval een deel van de prijsschokken ook zelf kunnen opvangen; dat is onderdeel van het bedrijfsrisico. Daarom ziet de regeling niet op heel 2022 en is hij niet met terugwerkende kracht ingevoerd. De TEK was open tot en met 2 oktober 2023 en kon met terugwerkende kracht worden aangevraagd voor de periode van 1 november 2022 tot en met 31 december 2023. Dat de energieprijzen lager uitvielen dan gevreesd is overigens goed nieuws voor ondernemers. Zij kregen te maken met minder hoge kosten dan verwacht. Weliswaar betekent het ook dat voor de meeste ondernemers geldt dat de compensatie die ze ontvingen veel lager was dan verwacht. Vanaf het begin van de TEK was bekend dat dit risico bestond.

Complexiteit regeling

Het onderzoek van de AR laat zien dat sommige bedrijven de methodiek en/of het aanvraagproces ingewikkeld vonden. Dat is een punt van aandacht waar bij de ontwikkeling van toekomstige regelingen nog beter naar gekeken kan worden. Ik heb getracht om tot een zo eenvoudig mogelijke regeling te komen op basis van reeds beschikbare gegevens van de KVK en netbeheerders, om op die manier zo min mogelijk regeldruk voor ondernemers te creëren. Daarnaast heb ik veel aandacht besteed aan voorlichting over het aanvraagproces en de werking van de regeling, onder andere door verschillende webinars te organiseren vanuit RVO en veelvuldig branchebrieven uit te sturen. Daarom vind ik het spijtig om te vernemen dat desondanks ondernemers tegen complicaties aanliepen.

Energiebesparingsplicht

De AR geeft aan dat bij de TEK een snelle openstelling en uitvoering van de regeling is vooropgesteld. Dit heeft ertoe geleid dat er geen koppeling is aangebracht tussen de TEK en de energiebesparingsplicht. Tegelijkertijd geldt dat de TEK, in tegenstelling tot de energiebesparingsplicht, een crisismaatregel was. In korte tijd moest een zo eenvoudig mogelijke regeling worden ontwikkeld waar alle energie-intensieve ondernemers snel gebruik van konden maken. Een concessie op de gerichtheid van een regeling kan dan, zeker in tijden van crisis, moeilijk te voorkomen zijn. Ik verwijs voor een toelichting op die koppeling naar de Kamerbrief van 5 februari jl. (Kamerstuk 32637, nr. 595).

Ervaringen verleden

Ik ben blij om te lezen dat de AR concludeert dat bij de inrichting van de TEK in voldoende mate rekening is gehouden met de aandachtspunten die naar voren zijn gekomen bij de uitvoering van de TVL. Dat was ook nadrukkelijk mijn bedoeling; om bij de opzet en uitvoering van de TEK eerdere relevante ervaringen met crisismaatregelen in de coronatijd mee te nemen. Op die manier konden de lessen uit het verleden ten gunste komen van de kwaliteit van de TEK alsook de dienstverlening en informatievoorziening richting ondernemers. Ook ben ik blij dat de AR vaststelt dat RVO oog heeft voor de moeilijke situatie waarmee ondernemers geconfronteerd kunnen worden bij terugbetalingen, specifiek door

hierbij ruime betalingsmogelijkheden te hanteren.

Evaluatie

De AR stelt dat de overheid, net zoals het geval was ten tijde van de coronacrisis, gedurende de energiecrisis in zeer korte tijd een regeling als de TEK heeft opgezet om financiële schade voor ondernemers te beperken. En dat ik evenals de minister voor Klimaat en Energie goede stappen heb gezet bij de uitvoering van noodmaatregelen voor energie. Ook in de toekomst kan de overheid genoodzaakt worden om op korte termijn crisismaatregelen te treffen. Daarom beveelt de AR aan om een maatregel als de TEK te evalueren.

De vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat heeft in dit verband op 28 maart jl. ook gevraagd naar de eventuele verbeterpunten van de TEK. Ik begrijp de suggestie van de AR om de TEK te evalueren en zal hier dan ook invulling aan geven.

Een ander punt dat bij de ontwikkeling van de TEK naar voren kwam is op welke wijze crisissteun zo gericht mogelijk kan worden gemaakt. Specifiek door gebruik te maken van een winstcriterium. Ik heb daarom een onderzoek uitgevoerd naar hoe in de toekomst invulling gegeven kan worden aan een dergelijk winstcriterium als onderdeel van eventuele toekomstige crisissteunregelingen. Hierover heb ik mede namens de minister en staatssecretaris van Financiën een brief gestuurd naar de Kamer (Kamerstuk 32637, nr. 598). Ik zal bezien op welke wijze een evaluatie van de regeling nog nadere bruikbare inzichten kan opleveren.

Subsidie voor warmtepompen

Het aantal geïnstalleerde warmtepompen is, zoals u aangeeft, sterk toegenomen sinds de introductie van de Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) in 2016. Op dat moment was de warmtepomp nog zeer weinig toegepast en de gasketel dominant. Vanwege de grote vraag heb ik de afgelopen jaren meerdere keren het subsidieplafond van de ISDE fors verhoogd. Deze opmars van de warmtepomp zien de minister voor KenE en ik als een zeer positieve ontwikkeling. Des te meer dat het steeds beter lukt om woningeigenaren en verhuurders in een bestaande woning te verleiden tot het plaatsen van een warmtepomp.

U geeft aan dat de ISDE heeft gezorgd voor meer geïnstalleerde warmtepompen en daardoor heeft bijgedragen aan de vermindering van uitstoot van broeikasgassen, maar ook dat niet bijgehouden is in hoeverre de warmtepompen ook zonder subsidie aangeschaft zouden zijn en dat de subsidie vooral terecht is gekomen bij eigenaren van vrijstaande huizen en huizenbezitters met een goed inkomen.

De ISDE stimuleert zelf ook meer technieken dan enkel de warmtepomp, zoals isolatiemaatregelen in koopwoningen. Daarnaast is de ISDE niet het enige instrument om de warmtepomp te stimuleren, maar maakt zij onderdeel uit van een brede instrumentenmix om de investering in een warmtepomp te stimuleren. Denk bij het brede instrumentarium aan het Warmtefonds, voorlichting en het actieplan hybride warmtepompen (dat onder andere als doel heeft het vergroten van het aantal vakbekwame installateurs en het verlagen van de kostprijs van een warmtepomp). Het aandeel 'meelifters' is niet eenvoudig vast te stellen, aangezien dat van veel factoren afhankelijk is (denk aan betaalbaarheid, energieprijzen en bekendheid met zowel de subsidieregeling als met wat een warmtepomp is) en bovendien verschilt het per doelgroep en verandert het door de tijd. Ook is het moeilijk om het effect van de ISDE binnen deze

instrumentenmix te isoleren. Wel zijn maatregelen genomen om het aantal 'meelifters' te beperken, zoals het uitsluiten van (verplicht aardgasvrije) nieuwbouw en maatregelen die genomen moeten worden vanuit de Energiebesparingsplicht.

De ISDE wordt intensief gemonitord. Voor 2022 en de eerste helft van 2023 hebben CBS en TNO een monitor opgesteld die onder andere ingaat op de energiebesparing van warmtepompen en waar de subsidie terecht komt (zoals energielabel, inkomensgroepen en woningtype). Daaruit blijkt dat de ISDE -bij de categorie koopwoningen- relatief vaak bij eigenaren van vrijstaande huizen en huizenbezitters met een goed inkomen terecht komt. Dat woningeigenaren met een lager inkomen minder gebruik maken van beschikbare subsidies is een feit. Daarom is de afgelopen periode hard gewerkt aan een Nationaal Isolatieprogramma, goedkope financiering via het Warmtefonds en de inzet van energiefixers, juist gericht op woningeigenaren met een laag inkomen. De eerste resultaten hiervan zijn gelukkig zichtbaar, onder meer in sterk toegenomen gebruik van het Warmtefonds door deze groep. Ook de ISDE wordt steeds meer gebruikt door woningeigenaren met een laag inkomen, maar relatief meer voor isolatie dan voor warmtepompen. Er komt ook steeds meer ISDE-budget voor warmtepompen terecht bij woningcorporaties en andere verhuurders. Dat is een positieve ontwikkeling. In 2023 was dat naar schatting 28 mln. euro. Als aanbevelingen geeft u mee bij de eerstvolgende evaluatie ook de doelmatigheid (het percentage meelifters) en doeltreffendheid (de vermindering van de CO₂-uitstoot) van de ISDE-regeling te berekenen, om meer waar voor publiek geld te realiseren. De minister voor KenE zal de onderzoekers vragen dit mee te nemen.

M.A.M. Adriaansens
Minister van Economische Zaken en Klimaat